

ROLUL MOTIVAȚIEI ÎN PROCESUL DE RE-CREARE A MUZICII: ASPECTE PSIHOPEDAGOGICE ȘI DIDACTICE

Lilia GRANETKAIA,
doctor în pedagogie, conferențiar universitar,
Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți, R. Moldova
lilia.granetkaia@usarb.md

Rezumat: *Articolul abordează problema activării sferei motivaționale a elevului în studiul pianului și reflectă unele aspecte estetice, muzicologice și psihopedagogice ale actului de interpretare muzicală. În articol autorul se bazează pe cercetări psihologice despre motivație, formele, funcțiile ei și valorifică unele forme/mijloace/metode de dezvoltare a acestei capacități psihice. În opinia autorului, procesul de interpretare a muzicii, se referă în special la conceptul de creare/recreare a muzicii iar conceptele de imagine muzicală, imagine artistică, imagine interpretativă sunt aplicate metodologic, discriminarea lor fiind indispensabilă în actul artistic de interpretare muzicală. Conform viziunii autorului, sfera motivațională a elevului-interpret de muzică se bazează pe dimensiunea atitudinală a abilităților de interpretare, pe sfera volitivă (se subliniază conceptul de voință sonoră a lui C.A. Marchinssen), pe gustul estetic, cultura muzicală și interesul pentru conținutul muzicii ca sursă de inspirație în actul artistic de recreare a imaginii muzicale.*

Cuvinte-cheie: *interpretare muzicală, aspecte psihologice ale procesului de interpretare muzicală, motivație, voință sonoră, tipuri de motivație în procesul de interpretare muzicală, cultură muzicală, abilități de interpretare muzicală.*

Abstract: *The article addresses the issue of activating the student's motivational sphere in piano study and reflects some aesthetic, musicological and psychopedagogical aspects of the act of musical interpretation. In the article the author relies on psychological research about motivation, its forms, functions and capitalizes on some forms/means/methods of developing this psychic capacity. In the author's opinion, the process of music interpretation, especially refers to the concept of creating / re-creating music and the concepts of musical image, artistic image, interpretative image are methodologically applied, their discrimination being indispensable in the artistic act of music interpretation. According to the author's vision, the motivational sphere of the student-performer of music is based on the attitudinal dimension of interpretation skills, on the volitional sphere (C.A. Marchinssen's concept of sound will is emphasized), aesthetic taste, musical culture and interest in the content of music as a source of inspiration in the artistic act of re-creating the musical image.*

Keywords: *music interpretation, psychological aspects of the musical interpretation process, motivation, sound will, types of motivation in the process of music interpretation, musical culture, music interpretation skills.*

Introducere. Interpretarea muzicii este un proces creativ, unde personalitatea artistului interpret devine un actant principal în procesul de re-crearea a muzicii. Triada *compozitor – interpret - ascultător* constituie un obiect de cercetare continuă în științele filosofice, psihologice, estetice, muzicologice, artistice și metodologice. Existența artei muzicale se datorează, în mare parte, activității artistice a interpretului, acesta devenind un intermediar între produsul artistic al compozitorului (partitura cifră prin semne muzicale) și receptorul, consumătorul artei muzicale, ascultătorul. Misiunea supremă a interpretului constă în sonorizarea textului muzical, unde acesta din starea de existență potențială poate trece în starea actuală a sa. Astfel, prin persoana interpretului Muzica primește existență, viață artistică, Muzica devine flux sonor real, emană energie spirituală, re-învie ca sens artistic, ca valoare estetică, idee/concept filosofic, existențial și spiritual.

Tratarea multidimensională (în context filosofic, estetic, muzicologic, artistic) a conceptului de imagine muzicală a permis discriminarea acestuia în mai multe categorii estetico-artistice precum ar fi conceptul de *imagine artistică* și *imagine interpretativă*. Prin urmare, conceptul de *imagine artistică* este vizat ca o concepție/viziune artistică personificată a receptorului de artă muzicală, dar imaginea interpretativă va constitui produsul sonor al actului de interpretare muzicală. Deși, compozitorul creează muzica, interpretul executând partitura muzicală trebuie să parcurgă practic același proces de re-creare a muzicii, aplicând toată cultura sa generală, muzical-artistice, cultura interpretativă și competențele muzicale. Procesul de re-creare solicită de la interpret pe lângă competențele de re-creare a imaginii muzicale un spectru larg de capacități/însușiri: (aptitudini muzicale, atitudini, gust estetic elevat, interes sporit, voință de re-creare a muzicii etc.)

Aspect psihopedagogic și didactic al cercetării. Un element fortificant al procesului de interpretare a muzicii și re-creare a imaginii muzicale concepute de către compozitor îl constituie, în opinia noastră, *motivația pentru studiu, motivația pentru crearea conceptului muzical-artistice personal – imagine artistică și imagine interpretativă*.

Dex-ul și psihologia definește motivația ca un „concept fundamental în psihologie și, în genere în științele despre om, exprimând faptul că la baza conduitei umane se află întotdeauna un ansamblu de mobiluri – trebuințe, tendințe, afecte, interese, intenții, idealuri – care susțin realizarea anumitor acțiuni, fapte, atitudini”. (DEX)

Conceptul de motivație, ca obiect de cercetare, apare pentru prima dată, se pare, în lucrările lui Tolman (1932) și Lewin (1936) (apud Roussel, 2000).

Din aceasta perspectiva, comportamentul este determinat de valoarea obiectiva a scopurilor pe care individul le urmărește și de așteptările lui legate de rezultatele acestui comportament. Cu toate că unii autori au argumentat că termenul nu poate fi definit (Dewsbury, 1978), într-o abordare multidisciplinară, Kleinginna s.a. (1981) identifică 140 de încercări de definire a motivației. În psihologie, motivul circumscrie numeroși termeni care se referă în fond la aceeași realitate: stare internă, impuls, stare tensională, trebuință, dorință, intenție, tendință, aspirație, mobil, proces etc.

Motivația este considerată uneori ca fiind un factor intern – „stare internă de necesitate - stare motivațională (trebuințe, dorințe, porniri) ce mobilizează, dinamizează și direcționează organismul spre un anumit mod de satisfacere” (Nuttin, 1975, p.33); o călătorie internă pentru a satisface o nevoie nesatisfăcută (Higgins, 1994); forță interioară care conduce individii să-și realizeze scopurile personale și organizaționale (Lidner, 1998), **ori ca expresie a orientării și direcționării acțiunii într-un anumit sens:** „predispoziție să îndeplinească anumite acțiuni sau să tindă spre anumite scopuri” (Pieron, 1963, p. 249); predispoziția de a te purta într-o manieră propusă, pentru a obține nevoi dorite, specifice (Buford, Bedeian, Linder, 1995) **sau pur și simplu ca o trebuință conștientizată și orientată spre obiectul ei** – dorința de a reuși (Bedeian, 1993); „măsura în care un efort persistent este dirijat spre realizarea unui scop” (Johns, 1998, p.180).

Cei mai mulți dintre autori consideră motivația ca fiind procesul psihologic care dă comportamentului scop și direcție (Kreitner, 1995) – „un proces care activează, orientează, dinamizează și menține comportamentul indivizilor spre realizarea unor obiective așteptate (Roussel, 2000, p.5), **uneori si neuropsihologic:** „este un proces psihologic și neuropsihologic., oferă energia necesara unei persoane pentru a acționa în interesul său. Motivația conferă trei caracteristici condiției umane: forță, direcție și persistență. În cele din urmă toată conduita este orientată către o direcție căreia persoana îi atribuie o anumită valoare” (Cloarec, 2005, p.1).

Psihologia descrie numeroase forme ale motivației ca de exemplu: *trebuința, motivul (imboldul), pulsivitatea, dorința (intenția), impulsul, valența, interesele, convingerile, idealurile.*

Clasificarea motivației se face în funcție de următoarele criterii:

a) proveniența sursei ce generează motivația:

Motivația intrinsecă (directă) este generată, fie de surse interne subiectului motivației – de nevoile și trebuințele sale – fie din surse provenite din activitatea desfășurată. Caracteristica acestei motivații constă în obținerea satisfacției prin îndeplinirea unei acțiuni adecvate ei.

Motivația extrinsecă (indirectă) este generată de surse exterioare subiectului sau naturii activității lui. Ea poate fi sugerată sau impusă de alte persoane sau de concursuri de împrejurări favorabile sau nu.

b) legătura cu unele trebuințe imediate ale indivizilor:

Motivația cognitivă este legată de nevoia de a ști, de a cunoaște, de a fi stimulat senzorial. Ea studiază modurile de gândire, care determină adoptarea unui anumit comportament și se manifestă sub forma curiozității față de nou, de inedit, de complexitate, ca și prin toleranță ridicată față de risc. Denumirea de cognitivă este dată de preponderența proceselor de cunoaștere, înțelegere. Prin mecanismele percepției, gândirii, memoriei și imaginației au loc, progresiv: explorarea, reproducerea, înțelegerea anumitor fenomene și dorința de a crea ceva nou. Motivația cognitivă își găsește satisfacția în a explica și a rezolva ca scopuri în sine.

Motivația afectivă este determinată de nevoia omului de a obține recunoașterea celorlalți și de a se simți bine în compania lor. În activitatea muzicală motivația afectivă ține mai mult de aspectul emoțional de percepere a muzicii, actul de trăire artistică și estetică fiind în prim plan.

Știința psihologică ne demonstrează că stabilirea scopurilor are la bază reprezentarea unui rezultat viitor, reprezentarea și antrenarea resurselor disponibile în vederea obținerii acestui rezultat. Scopurile descriu anumite consecințe comportamentale care vor avea loc în viitor și care vor încheia procesul comportamental asociat acestora. Când vorbim despre actul de interpretare a muzicii avem nevoie ca elevul să-și reprezinte clar scopul interpretării sale, format anticipativ prin conceptul de *proto - intonație* sonoră (aici vorbim despre idealul sonor „auzit” de către interpret, care ulterior va ghida, „dicta” procedeele de lucru și va dirija întregul proces de re-creare a muzicii). Argumentul marelui pianist H. Neuhau suna în felul următor: „Cu cât mai bine și mai clar este determinat scopul cu atât mai eficient se vor găsi mijloacele de realizare/atingere a acestui scop [6].

În procesul de formare a motivației conform modelul ARCS al lui John Keller, sunt prezentate 4 categorii: atenție (A - Atenție), relevanță (R - relevanță), încredere (C - Încredere), satisfacție (S - Satisfacție). Mai târziu, Keller a adăugat o altă componentă - expresia voinței (Volition). [12, 13]

În spatele componentelor acestea se află însuși succesiunea acțiunilor în sine, designul motivațional: mai întâi este important să captați atenția elevului, apoi trebuie să-l convingeți de importanța procesului de învățare a muzicii și interpretarea ei, să insuflați sau să mențineți încrederea în sine, în forța creativă a elevului și, în cele din urmă, să obțineți satisfacție din învățare și rezultatele obținute.

Potrivit lui J.Keller, există mai multe modalități de a capta atenția unui elev și anume:

- *Prin percepție vizual-imagistică.* Profesorul poate da exemple și povești din viața compozitorilor, personajelor descrise în muzică, uneori cu o doză de curiozitate, sau de umor - principalul lucru să nu exagerați, pentru a nu distra atenția de la materialul muzical predat.
- *Prin activități de cercetare.* Se referă la implicarea activă a elevilor în procesul educațional prin jocuri de rol, experimente și exerciții practice. În plus, puteți pune întrebări, încurajați elevii să caute în mod indepen-

dent răspunsuri (de exemplu, utilizați metoda socratică, brainstorming, implicați-vă în căutarea de soluții la probleme specifice).

- *Prin diversitate în prezentarea conținutului muzical.* Această componentă implică utilizarea diferitelor forme de prezentare a materialului muzical: materiale foto, audio și video despre conținutul imagistic al lucrării muzicale.

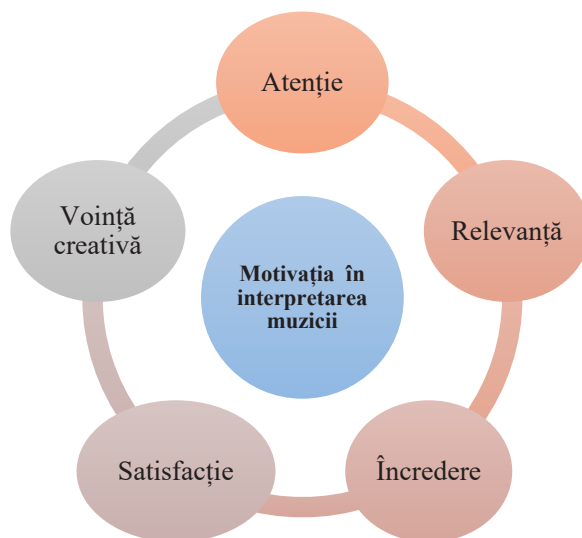


Figura 1. *Motivația în procesul de interpretare muzicală după Modelul ARCS de John Keller*

Л. Бочкарев, în structura competențelor muzical-interpretative ale elevilor, evidențiază trei tipuri de *motivație* [9]:

- 1) **motivație expresivă** – necesitatea de interpretare artistică;
- 2) **motivație comunicativă** – necesitatea de contactare muzical-artistică cu publicul;
- 3) **motivație sugestivă** – necesitatea influenței active în sens artistic, educativ asupra auditoriului.

Aceste trei tipuri de motivație vor fi prezente la elevi-interpreti atunci când ei vor crea imaginea artistică și imaginea interpretativă a lucrării, când vor trece prin toate tipurile de cunoaștere (artistică, diletantică, științifică, „pedagogică”)

Pentru a înțelege cum să formăm motivația unui elev-interpret în studiul pianului, este necesar să identificăm factorii care îl împiedică să trezească interesul pentru învățare. Printre acești factori se numără:

- monotonia formelor de muncă în clasă;
- volumul și complexitatea materialelor muzical-educaționale;
- necesitatea unui timp mai mare în lecțiile de pian;

- volumul de muncă în școala generală;
- lene, oboseală;
- problema interpretării obligatorii în public (examene, evoluări), atunci când elevul nu este pregătit psihologic pentru aceasta sau are o experiență negativă de eșec pe scenă;
- necesitatea de a finaliza lucrările până la un termen fixat rigid și o supraveghere constantă a implementării acesteia;
- lipsa echilibrului între cerințele pentru elev și abilitățile sale;
- metodologia și organizarea prost concepută a procesului educațional;
- poziția autoritară a profesorilor și părinților;
- lipsa unui ajutor real din partea adulților atunci când apare nevoia;
- probleme în familie;
- o opinie nefavorabilă formată în societate cu privire la lipsa de prestigiu a educației muzicale.

În activizarea sferei motivaționale un rol aparte îl are *interesul față de muzică* și activitatea interpretativă. Conform cercetărilor lui L. S. Vygotski formarea *interesului* la elevi se fondează pe trei legi pedagogice: L. S. Vygotsky scrie: „Interesul este ca un motor firesc, natural al comportamentului copiilor, este o adevărată expresie a dorinței instinctive, un indiciu că activitatea copilului coincide cu nevoile și trebuințele sale. De aceea, regula de bază impune construirea întregului sistem educațional pe baza intereselor copiilor luate în considerare cu precizie... Legea a doua spune: înainte de a dori să chemați un copil la orice activitate, interesați-l în ea, aveți grijă să aflați că este pregătit pentru această activitate, că are toate forțele necesare pentru aceasta și că copilul va acționa singur, în timp ce profesorului îi rămâne să ghideze și să direcționeze activitatea lui. L. S. Vygotsky consideră că natura intereselor poate fi diversă – frica de pedeapsă, autoritatea părinților, diverse forme de recompensă. Dar, important este, ca interesele copiilor să se îndrepte spre însuși obiectul de studiu și esența lui. În cele din urmă, a treia și ultima concluzie a utilizării *interesului* prescrie construirea întregului sistem școlar în nemijlocita apropiere de viață, pentru a învăța copiii ceea ce îi interesează, pentru a începe cu ceea ce le este familiar și le provoacă în mod natural interesul. [10]

Practica pedagogică ne oferă diferite metode și tehnici de formare a intereselor cognitive ale elevilor:

- Predare cu pasiune;
- Material muzical-didactic interesant, inovativ, valoros;
- Valorificarea dimensiunii istorice în procesul de predare/învățare/evaluare;
- Legătura produselor cognitive (creative, artistice, muzicale) cu soarta, viața autorilor/creatorilor-compozitorilor/interpretelor;
- Valorificarea în practică a cunoștințelor dobândite și raportate la interesele și aspirațiile elevilor;

- Aplicarea în procesul de studiu a noilor forme (netradiționale) de studiere;
- Învățarea euristică (prin descoperirea noilor sensuri artistice în muzică);
- Învățarea asistată de TIC;
- Învățarea în echipă (discuții estetice, muzicologice în urma concertelor, evaluărilor, în procesul de studiu etc.);
- Valorificarea competențelor de interpretare în diferite situații artistice (studiul creației muzicale în clasă și acasă, evoluări în scenă, concerte, examene, concursuri etc.) și crearea situației de succes a elevilor;
- Crearea unui climat agreabil de lucru în clasă;
- Relația de parteneriat artistic-creativ între profesor-elev;
- Demonstrarea interesului sporit din partea profesorului către obiectul de predare.

Un alt aspect de valorificare a motivației în studiul și interpretării muzicii este aspectul volitiv al actului de interpretare/re-creare a muzicii. Descrierea și aprecierea importanței acestui mecanism psihologic îl întâlnim la muzicologul, român Teodor Bălan [1], care susține ideea lui C.A.Martienssen despre primatul sferei auditive în recrearea muzicii. Conform lui C.A.Martienssen, Th.Balan descrie și valorifică acest model/concept psihologic care se bazează pe un *auz creator, volițiune creatoare auditivă*. Prin urmare, se constată că în recrearea, interpretarea muzicii de o importanță majoră devine dezvoltarea/formarea la interpret a *volițiunii creatoare auditive*, care, după C.A.Martienssen, este constituită din șase componente: *Voința de sunet; Voința de sonoritate; Voința de linie sau frazare; Voința de ritm; Voința de formă; Voința de re-creare a operei muzicale*. [Apud: 1]

Concluzii: Operarea cu conceptul de *image muzicală* ne permite să generalizăm principiile școlii psihologice lansate de C. A. Martienssen. Trasarea lucrului tehnic și artistic al artei pianistice în concordanță cu construirea *spațiului artistic mental* specific, sub formă de reprezentări auditive și motrice, asociații, concepte, viziuni (imagini muzicale, artistice) prezintă o metodă, cale eficace în realizarea actului interpretativ. Metodica pianistică contemporană valorifică și în prezent acest concept psihologic dezvoltându-l sub diferite aspecte teoretice și metodico-practice în arta interpretativă. 1. Calea auditivă conform formulei lui B. Asafiev rezidă în: *ascult – aud – trăiesc mesajul muzical - înțeleg sensul intonațional – creez imaginea artistică*; 2. Calea interpretativă conform formulei lui C.A. Martienssen: *văd – aud – simt/înțeleg imaginea muzicală – determin mișcările/procedeele interpretative – emit sunetul*.

Așadar, considerăm că studiul pianistic al creației muzicale trebuie să parcurgă conform a două modele similare care contribuie la realizarea actului interpretativ – modelul interpretativ a lui C.A. Martienssen și cel auditiv al muzicologului B.Asafiev. Concluzionând ideile expuse anterior, putem menționa despre importanța motivației interpretului în procesul de re-creare a muzicii. Profesorul

la maximum trebuie să valorifice sfera motivațională a elevilor, să le provoace și să le mențină un interes sporit față de arta muzicală, față de procesul de studiere a muzicii, pătrunderii în conținutul ideatic al ei, ca, prin urmare, elevul să realizeze cu succes, în mod creativ, actul de executare-interpretare a muzicii.

Referințe bibliografice:

1. Bălan Th., *Principii de pianistică*. București, Editura muzicală, 1966.
2. Granețkaia L., *Dimensiunea imagistică a creației muzicale în studiul pianistic*. Chișinău: Editura Lira, 2013.
3. Granețkaia L. *Formation of interpretation competence of the musical image at music teacher*, // revista *Review of artistic education*, nr. 3-4, Iași, România, 2012. p.40-46.
4. Granețkaia L. *Realizarea demersului educațional la lecția de pian* // *Revistă internațională ARTA, Arte audiovizuale*, Chișinău 2012, pp. 63-66.
5. Granețkaia L. *The polysemy of artistic image as methodological problem*, // *În Dimensiuni ale educației artistice, vol. IX Cercetări comparative și studii în politicile europene privind educația artistică și interculturală*, Editura ARTES, Iași 2013, pp. 34-40.
6. Neuhaus H. *Despre arta pianistică*. București, 1960.
7. Pitiș A., Minei, I. *Tratat de artă pianistică*. București: Editura Muzicală, 1982.
8. Răducanu M.D., *Introducere în teoria interpretării muzicale*. Iași: Editura Moldova, 2003.
9. Бочкарев Л.П., *Психология музыкальной деятельности*. Москва, 1997, 352 p.
10. Выготский Л.С. *Педагогическая психология*. М.: Педагогика, 1991.
11. Подласый И.П. *Педагогика: 100 вопросов - 100 ответов: учеб. пособие для вузов*. М.: ВЛАДОС-пресс, 2004.
12. <http://teachinglearningresources.pbworks.com/w/page/19919538/ARCS%20Model%20of%20Motivational%20Design>
13. ARCS. Retrieved January 26, 2017, from <http://edutechwiki.unige.ch/en/ARCS>